

Gustav Mahler | Lieder eines fahrenden Gesellen (1885)

Genre | Vocaal
Uitvoerenden/dirigent | Dietrich Fischer-Dieskau (bariton),
Philharmonia Orchestra; Wilhelm Furtwängler
Jaar van opname | 1952
Label | EMI 7243 5 67557 2

Gustav Mahler (1860–1911) werd geboren in Bohemen, dicht bij de Oostenrijkse grens. Tussen 1875 en 1878 studeerde hij aan het conservatorium van Wenen en in 1880 schreef hij zijn eerste belangrijke compositie, de cantate *Das klagende Lied* ('Het klagelied'). In deze periode begon hij ook zijn loopbaan als dirigent. Al snel werd hij als een van de grootste dirigenten van zijn tijd gezien. Mahler bekeerde posten in Boedapest, Hamburg, Wenen en New York. Zijn compositorische activiteiten vonden vooral plaats in de zomer, maar zelfs met die beperking wist hij een substantieel oeuvre op te bouwen. Hij componeerde met name liederen en symfonieën, alsmede hybride vormen. Aanvankelijk werden zijn composities ontvangen met onbegrip, maar later wisten ze een emotionele snaar te raken in de westerse cultuur (in overeenstemming met Mahlers voorspelling: 'Mijn tijd komt nog wel').

Lieder eines fahrenden Gesellen (Liederen van een rondtrekkende jongeman) is het eerste werk van Mahler met het kenmerkende contrast tussen geluk en radeloosheid. (Het werd geschreven tijdens de nasleep van een ongelukkige relatie, en Mahler zelf schreef de tekst.) Het muzikale karakter van de vier liederen varieert van eenvoudige volkswijsjes tot chromatische harmonieën en onthutsend lege texturen, met name in de orkestrale versie voor de eerste opvoering in 1896 (geschreven meer dan tien jaar na voltooiing van de oorspronkelijke piano-versie).

De stem van de jonge Fischer-Dieskau was zeldzaam mooi – gefocust, maar voorzien van een opmerkelijk expressief bereik. In de eerste opname van deze liederen wordt hij begeleid door de grote Wilhelm Furtwängler, die de sfeer van verslagenheid en dubbelzinnigheid met veel gevoel weet te verwoorden. **DB**

*'Wanneer mijn lief haar
bruiloft heeft, / haar vrolijke
bruiloft, / heb ik mijn dag
van rouw.'*

De eerste regels van Mahlers tekst

Johann Strauss II | Der Zigeunerbaron (1885)

Genre | Operette
Dirigent/uitvoerenden | Otto Ackermann;
Elisabeth Schwarzkopf, Nicolai Gedda, Hermann Prey
Jaar van opname | 1958
Label | EMI 5 67535 2 (2 cd's)

Strauss' *Der Zigeunerbaron* werd voor het eerst opgevoerd in Wenen, op 24 oktober 1885, en sindsdien heeft geen enkele operette (met uitzondering van *Die Fledermaus*) meer reprises gekend. Hoewel *Der Zigeunerbaron* net zoals *Die Fledermaus* parodie afwisselt met de voor de stijl kenmerkende Weense sprankeling, is het werk toch wat ongebruikelijk. Allereerst stamt de operette uit een tijd waarin Strauss een echte, grootschalige opera wilde schrijven. In de tweede plaats handelt het over politiek en vooroordelen. En ten derde zou *Der Zigeunerbaron*, aangezien het in Boedapest net zo goed werd ontvangen als in Wenen, geholpen hebben met het verminderen van de spanningen tussen de twee koninkrijken waaruit Oostenrijk-Hongarije bestond.

Der Zigeunerbaron speelt zich in het Hongarije van halverve de 18e eeuw. Barinkay keert terug van zijn verbanning. De lokale varkensboer Tsupán wil dat Barinkay met zijn dochter Arsena trouwt, maar zij is verliefd op een ander en geeft wisseloe te kennen alleen maar met een baron te willen trouwen. De lokale zigeuners stellen Barinkay aan als hun leider en voorspellen dat hij rijkdom en een vrouw zal vinden. Hij presenteert zichzelf vervolgens als 'zigeuneroning' en na een reeks van plotwendingen komt de voorspelling uit – de vrouw zijnde Saffi, dochter van de ziener Cipra en in werkelijkheid een Turkse prinses. De oorlog levert Barinkay bovendien een echte barontitel op, en iedereen trouwt met de ware.

De operette bevat een mix van Weense walsen en Hongaarse zigeunermuziek. De rollen van Barinkay en Saffi zijn groots, en die van Tsupán, Arsena en Cipra lenen zich uitstekend voor lichte karakterisering – mogelijkheden die in deze mono-opname met beide handen worden aangegrepen door Nicolai Gedda, Elisabeth Schwarzkopf, Erich Kunz, Erika Köth en Gertrud Burgsthaler-Schuster. **GK**

*'Een andere topopname van
een Weense operette.'*

Het tijdschrift *Gramophone*

Edgard Varèse Offrandes (1921)

Genre | Vocaal

Dirigent/uitvoerenden | Kent Nagano;

Phyllis Bryn-Julson (sopraan), French National Orchestra

Jaar van opname | 1992

Label | Apex 2564-62087-2 (2 cd's)

De twee liederen die Varèse *Offrandes* noemde, zijn het eerste teken van zijn 'modernistische' persoonlijkheid. De instrumentatie is al karakteristiek. Een klein orkest met blazer, harp en strijkwintet krijgt tegenwicht van veel percussie door acht slagwerkers. Varèse noemde het een zeer kleinschalig werk, een puur intiem stuk. Toch is het een brug tussen de Oude en Nieuwe Wereld en in die zin symboliseert het zijn eigen emigratie uit het door oorlog verscheurde Frankrijk naar een nieuw leven met schijnbaar oneindige mogelijkheden in Amerika.

Beide gedichten zijn van de hand van Varèse's Latijns-Amerikaanse modernistische vrienden en de tekst van 'Chanson de l'À-haut' komt uit *Tour Eiffel* door de Chileen Vicente Huidobro. Het roept een verzicht over Parijs vanaf de Eiffeltoren op met een weidse horizon vanwaar het recentelijk gebouwde radiostation zijn berichten uitzendt. José Juan Tablada's 'La croix du sud' is een sonnet in uitwaaiende vorm met fantastische beeldtaal, als een soort surrealistische rapsodie. De tekst is uitbundiger en associatiever dan die van Huidobro, net als Varèse's toonzetting. De muzikale taal van dit tweede lied is radicaler. De opening bevindt zich al op de grens van puur geluid.

Kent Nagano laat Varèse's verfijning, ritmische subtiliteit, transparante percussie en prachtige lyriek volledig tot zijn recht komen. Daarnaast reageert Phyllis Bryn-Julson's schitterende stem op elke surrealistische tekstuele nuance. Ondanks het modernisme heeft dit werk nooit breekbareard en verijnd Debusyaans geklonken. **MM**

*'Voorheen had muziek mij
noot echt geraakt... dit keer
greep hij me aan.'*

Varèse's vrouw Louise, na de eerste repetitie

Andere aanbevolen opnamen

Rachel Yakar, Ensemble InterContemporain
Pierre Boulez • Sony SK 45844
Indringende zang en kristalhelder amenspel

Ecatorial
Choeurs de Radio France, Ensemble
InterContemporain
Pierre Boulez • Sony SMK 68334
*Overweldigend: een Maya-gebed om verlossing, door
blazers, orgel en twee elektrische klavieren*

Nocturnal
Phyllis Bryn-Julson, Frans Nationaal Orkest
Kent Nagano • Erato 0630-14332-2
Een surrealistische nachtmerrie op tekst van Anaïs Nin

Igor Stravinsky Trois mouvements de Pétouchka (1921)

Genre | Instrumentaal

Instrument | Piano

Uitvoerende | Evgeny Kissin

Jaar van opname | 2005

Label | RCA 82876 65389 2

Toen Stravinsky in 1911 voor Diaghilev zijn ballet *Petroesjka* schreef, zorgde hij dat de piano van begin tot eind een prominente plek in het orkest kreeg. Voor de partituur bewerkte hij een paar schetsen die hij enige tijd daarvoor had gecomponeerd als *Konzerstück* voor piano en orkest. Het instrument heeft vrijwel dezelfde rol als *Petroesjka* zelf, de betreurenswaardige kermisrionet met een ziel. Tien jaar later arrangeerde de componist drie van de beste stukken van het ballet tot een fenomenaal lastige versie voor solopiano. Hij deed dit op verzoek van zijn vriend, de pianist Arthur Rubinstein. Men beweert dat Rubinstein hem een hogere gage betaalde voor de pianostukken dan Diaghilev voor de gehele balletpartituur.

Het ballet vindt plaats op een Russische markt, vol kleurrijke personages en voorvallen, die verbeeldingsrijk in Stravinsky's sfeervolle muziek worden weerspiegeld. De pianostukken proberen die glanzrijke orkestrale caleidoscoop met alleen de piano tot leven te wekken en in de allerbeste uitvoeringen lukt dat prachtig. Het opent met het levendige 'Danse russe', gevolgd door 'Chez Petrusjka' en eindigt met de kermis-scène 'La semaine grasse'. Deze stukken bieden een pianist alle gelegenheid tot schitteren.

Helaas nam Rubinstein de stukken niet zelf op maar talloze anderen wel. Van de recente opnamen is die van de Russische pianist Evgeny Kissin de beste. Zijn ongehoorlijk indrukwekkende techniek is opgewassen tegen al Stravinsky's strapatsen. Zijn grote kracht en heldere aanslag geven de meeste stukken een orkestrale schaal en een gelaagde structuur. **JD**

*'Mindere artiesten lenen,
grote artiesten stelen.'*

Igor Stravinsky

Andere aanbevolen opnamen

Denis Matsuev
RCA 82876 78861 2
*Een verwordendende jonge virtuoos zeilt door alle
stukken heen*

Petroesjka (Petroesjka (compleet, arr. Rudy)
Mikhail Rudy
EMI 5 56731 2
Deze Russische pianist breidt de transcriptie uit

Serenade in A major
Leon Fleisher
Vanguard AT MCD 1796
*Deze prachtige recital bevat een van Stravinsky's beste
pianowerken, de lyrische Serenade*

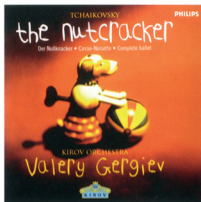
Pyotr Ilyich Tchaikovsky | De Notenkraker (1892)

Genre | Ballet
Dirigent | Valery Gergiev
Uitvoerenden | Kirov Orchestra
Jaar van opname | 1998
Label | Philips 462 114-2

Wie zou er tevreden zijn met de uit acht bewegingen bestaande *Notenkrakersuite* als we weten dat het volledige ballet Tchaikovsky's meest perfecte compositie is? De plot is eenvoudig: een zeer selectieve bewerking van de E.T.A. Hoffmann's *De Notenkraker* en de *muizenkoning*. De hoofdpersoon Clara vindt zichzelf, nadat ze voor kerst een notenkraker heeft gekregen, terug in het midden van een strijd tussen kwaadwillende muizen en het speelgoedleger van de *Notenkraker*. Deze laatste wint de strijd en verandert in een knappe prins, waarna hij zijn redder belooft door haar door een woud van dansende sneeuwvlokjes naar een koninkrijk van zoetigheden te leiden – hetgeen het begin van een intermezzo met veel van de bekendste nummers van het ballet betekent. Zo bekend zijn nummers zoals de 'Chinese dans' en de 'Dans van de Mirritons', dat we de pikanterieën van de schitterende partituur vaak vergeten.

De volledige partituur zal verrassend zijn voor degenen die alleen bekend zijn met de suite. De muziek stijgt al direct in de eerste akte naar een hoogtepunt. Tchaikovsky's vindingrijke gebruik van stijgende toonladders wordt in evenwicht gebracht door de dalende ladders van de krachtige pas de deux in de tweede akte. *De Notenkraker*, in 1892 gepresenteerd als onderdeel van een dubbele voorstelling met de opera *Iolanta*, werd in een naar Tchaikovsky's mening overdadige productie op het toneel gezet. Toch blijft het werk elke kerst kinderen én volwassenen betoveren.

Valery Gergiev heeft de gehele partituur op een enkele cd weten op te nemen, hetgeen misschien haastwerk suggereert. Deze benadering onderstreept echter alleen de genialiteit van de partituur. Gergiev verslapt niet tussen de melodische hoogtepunten en drijft de narratieve gedeeltes van het ballet. **DN**

'Alles is duidelijk in De Notenkraker, en kinderen houden daarvan.'

George Balanchine

Andere aanbevolen opnamen

London Symphony Orchestra • André Previn
EMI 0777 7 67586 2 6 (2 cd's)
Goed verzorgde en opgenomen uitvoering, nu voor een budgetprijs

Amsterdam Concertgebouworkest • Antal Dorati
Philips 442 562-2 (2 cd's)
Dorati geeft ons de grootsheid en glister van de volledige partituur

Suite
Wiener Philharmoniker • Herbert von Karajan
Decca 466 379-2
Zoetgevooidde uitvoering van de uit acht bewegingen bestaande suite

Een scène uit *De Notenkraker* door de Mark Morris Dance Group. ©

